

ANTOLOGIA

NUVELEI ROMÂNEȘTI

Editura Taida
- IAȘI -

BARBU ȘT. DELAVRANCEA

Bunicul

Se scutură din salcâmi o ploaie de miresme. Bunicul stă pe prispă. Se gândește. La ce se gândește? La nimic. Numără florile care cad. Se uită în fundul grădinii. Se scarpină-n cap. Iar numără florile scuturate de adiere.

Pletele lui albe și crețe parcă sunt niște ciorchini de flori albe; sprâncenele, mustățile, barba... peste toate au nins ani mulți și grei.

Numai ochii bunicului au rămas ca odinioară: blânzi și mângâietori.

— Cine trânti poarta?

Credeam că s-a umflat vântul... O bată-vă norocul, cocoșeii moșului!

Un băietan și-o fetiță, roșii și bucălai, sărutară mânele lui „tata-moșu”.

— Tată-moșule, zise fetița, de ce zboară păsările?

— Fiincă au aripi, răspunse bătrânul sorbind-o din ochi.

— Păi, rațele n-au aripi? De ce nu zboară?

— Zboară, zise băiatul, dar pe jos.

Bătrânul cuprinse într-o mână pe fată și în cealaltă pe băiat.

— O, voinicii moșului!...

Și zâmbi pe sub mustăți, și privi cu atâta dragoste, că ochii lui erau numai lumină și binecuvântare.

— Tată-moșule, da' cocorii un' se duc când se duc?

— În țara cocorilor.

— În țara cocorilor?

— Da.

— Da' rândunelile un' se duc când se duc?

— În țara rândunelelor.

— În țara rândunelelor?

— Da.

— Tată-moșule, aș vrea să-mi crească și mie aripi și să zbor: sus de tot, până în slava cerului, zise băiatul netezindu-i barba.

— Dacă ți-o crește aripi, mie să-mi prinzi o presură și-un sticlete.

— Da... hi... hi... poi ce fel... și mie?

— Fata se întristă.

Bătrânul o mângâie și zise băiatului:

— Bine, să prinzi și pentru tine, să prinzi și pentru ea.

— Ție două și mie două... Nu e-așa, tată-moșule?

— Firește, ție două, lui două și mie una.

— Vrei și tu, tată-moșule? întrebă băiatul cu mândrie.

— Cum de nu?! Mie un scatiu.

Ce fericiți sunt!

Băiatul încălecă pe un genuchi și fata pe altul. Bunicul îi joacă. Copiii bat din palme. Bunicul le cântă „Măi cazace, căzăcele, ce cați noaptea prin argele”...

O femeie uscățivă intră pe poartă cu două doniți de apă. Copiii tăcură din râs și bunicul din cântec.

E muma lor și fata lui.

Cum îl văzu, începu:

— I... tată, și d-ta... iar îi răzgâi... o să ți să suie în cap...

Bunicul ridică mâna în sus, aducând deștele ca un preot care binecuvintează, și zise prelung:

— Lăsați pe copii să vie la mine!

— Biiine, tată, biiine... dar știi... o, bată-i focul de copii!...

Femeia intră în casă.

— Să-i bată norocul și sănătatea, șopti moșul, ca și cum ar fi muștrat pe cineva, și sărută în creștetul capului, și pe unul, și pe altul.

Și iar începu râsul, și jocul, și cântecul.

Se osteni bunicul. Stătu din joc. Copiii începură să-l mângâie.

Din vorbă-n vorbă, copiii se făcură stăpâni pe obrajii bunicului.

— Partea asta este a mea.

— Și partea asta, a mea!

— Mustața asta este a mea.

— Și asta, a mea!

La barbă se-ncurcă. Bunicul îi împăcă, zicându-le:

— Pe din două.

Și copii o și dăspicară, cam repede, că bătrânul strânse din ochi.

— Jumătate mie.

— Și jumătate mie.

Și după ce o împărțiră frățeste, începu lauda.

Băiatul:

— Mustața mea e mai lungă.

Fata:

— Ba a mea e mai lungă!

Și băiatul întinse de-o mustață și fata de alta, ba a lui, ba a ei să fie mai lungă.

Pe bunic îl trecură lacrimile, dar tăcu și-i împacă zicându-le:

— Amândouă sunt deopotrivă.

— Ș-a mea, ș-a ei!

— Ș-a mea, ș-a lui!

La obraji cearta se aprinse mai tare.

— Partea mea e mai frumoasă.

— Ba a mea, că e mai albă!

Bunicul zâmbi.

— Ba a mea, că e mai caldă!

— Ba a mea, că e mai dulce!

— Ba a mea, că nu e ca a ta!

— Ba a mea, că are un ochi mai verde!

— Ba a mea, că are un ochi și mai verde!

Bunicul abia se ținea de răs.

— Ba a mea!

— Ba a mea!

Și băiatul, înfuriindu-se, trase o palmă în partea fetei.

Fata țipă, sări de pe genuchiul bătrânului, se repezi și trase o palmă în partea băiatului.

Băiatul, cu lacrimile în ochi, sărută partea lui, și fata, suspinând pe a ei.

Mama lor ieși pe ușă și întrebă răstit:

— Ce e asta, vermi neadormiți!

Obrajii bunicului erau roșii și calzi. Și surâzând fericit, răspunse fie-sei:

— Lăsați pe copii să vie la mine!

Neghiniță

A fost odată o babă, bătrână, bătrână. Abia zărea de bătrână ce era. Și mâinile îi umblau la ciorap, iar în gândul ei se ruga la Dumnezeu s-o dăruiască cu un copil, că n-avea decât pe unchiașul ei. Și unchiașul, ba la pădure, ba la arie, ba la târg, iar baba sta singură cuc, că toată ziua i-ar fi țiuit tăcerea în fundul urechilor dacă n-ar fi strănutat și n-ar fi tușit câteodată. Ba uneori, ca să-și mai ție de urât, tot ea vorbea și tot ea răspundea. Și râdea ea de ea, ca și cum ar fi râs ea de altcineva, înșirând ochiurile pe cârlige.

— Ei, ei, ce n-ar plăti un flăcău la bătrânțele noastre!

— Cât, de? cât?

— Ihi, ihi, mult de tot!

— Adică ce, nu te-ai mulțumi și c-o fată mare?

— Ba, ce să zic, bine ar fi și-o fată...

— Da, dar la fată vrea zestre.

— S-ar găsi, că eu și unchiașul avem ce ne trebuie și nu ne trebuie mult, trei coți de pânză albă și câte un coșciug; iar boii moșului, iar plugul moșului, iar casa moșului și a babei, toate ar fi ale fetei.

— Bine, mătușă, bine, da' de unde și fată? Tu nu știi că copacii uscați nu mai dau de la rădăcină?

Și bătrâna începu să râdă și să ofteze: „hi, hi, hi, oof, of!”

— Ei, toate se întorc, și apele se întorc de la Dumnezeu, numai tinerețile ba. Ce nu e la timp nu mai e niciodată. M-aș mulțumi eu și pe un prichindel de băiat.

— Ba te-ai mulțumi și pe-o codană. Tu să-nșiri, și ea să deșire, tu să cerni, și ea să risipească, tu să pui de mămăligă, și ea să răstoarne căldarea pe foc.

— Dacă e pe-așa, m-aș mulțumi și c-un copil cât ghemul, numai s-aud în casă „mamă”, că mult e pustiu când ușa se închide peste doi bătrâni.

— Da' dacă ar fi mai mic?

— Fie și mai mic.

Și bătrâna începu să râdă.

— Ce neroadă!

— Ba neroadă, nu glumă!

— Dar dacă ar fi cât un bob de mazăre?

Și tocmai când da bătrâna capul peste cap de râs, odată tresări că, de după ușă, se-auzi un glas ascuțit și înțepat:

— Dar dacă ar fi cât o neghiniță?

Bătrâna se uită, se uită și începu să se închine.

— Bine, bine, zise același glas, văd eu că nu-ți trebuie copii...

— Ba-mi trebuie... da' unde ești... cine ești?

— Cine sunt? Neghiniță, gândul lumii. De mic ce sunt, pătrund în urechile oamenilor și-i ascult cum gândesc. Adineauri eram în urechea ta cea dreaptă, apoi am trecut în cea stângă, ș-am râs de m-am prăpădit când am văzut ce-ți trec prin minte...

— Ei, aș! Ce mi-a trecut? Nimic!

— Nu e adevărat, răspuse Neghiniță râzând, omul spune mai puțin decât gândește. Dacă nu-ți șopteam eu că copacul uscat nu mai dă de la rădăcină, cine știe ce-ai mai fi spus...

Baba se făcu ca para focului.

— Zău așa... nu te rușina, mamă, nu zău... Așa e omul. Când e mic face nebunii fiindcă e mic; când e la tinerețe face nebunii fiindcă e tânăr, iar la bătrânețe se gândește la nebunii fiindcă nu le poate face...

Bătrâna pierdu sfiala și răbdarea și se răsti cât putu:

— Neghiniță, ci tacă-ți gura și vin să te văd!

Și pe loc se-auzi un țâșt ca de lăcustă și un bâzâit ca de albină. Bătrâna simți pe mână o picătura caldă.

— Iacătă-mă și pe mine!...

Biata femeie făcu niște ochi mari cât toate zilele și se miră toată de ce văzu pe mână, că cerul de i s-ar fi deschis nu s-ar fi minunat mai mult.

Neghiniță era frumos ca o piatră scumpă; și era mic cât o neghină; și avea niște ochișori ca două scânteii albastre, și niște mâini și piciorușe ca niște firișoare de păiajen.

Bătrâna dădu să-l sărute. Neghiniță, țâști pe nas, țâști iar pe mână!

— Încet, mamă, că mă strivești, zise Neghiniță.

— Să te sărut, că-mi umpluși casa cu dragoste când îmi ziseși mamă.

— Încet, să nu mă sorbi.

Îl sărută.

— Cum mănânci tu, Neghiniță al maicăi?

— Eu? Eu mă satur din fum. Până acum am mâncat la mese împărătești fără să știe nimeni. Și ce-am mai râs când ceilalți tremurau înaintea împăraților, iar eu mă plimbam prin urechile lor și le aflam gândul.

— Bine o fi de ei, Neghiniță mamă...

— Aș, binele focului! Săracii mor de foame, iar ei mor de mâncare. De săraci e rău că n-au cui să poruncească, și de ei e rău că trebuie să poruncească la mulți. Pe ceilalți oameni când îi minți te iau de guler și te judecă judecată dreaptă; pe ei îi minți și dau din cap; ba și mai și: ei știu că-i minți, și tac, și înghit, și n-au ce face, ca să nu se strice trebile împărăției.

— Da' bine, Neghiniță, ție-ți trebuie un an ca să umbli cât altul umblă într-o zi.

— Da? Ei, nu e așa deloc. Eu mă las p-o adiere și plutesc ca pe apă, și mă mlădii pe apa vântului ca pe valurile mării. Ba uneori întrec rândunelele ca o săgeată de argint.

— Ce bucurie pe unchiașul meu, zise bătrâna, când o afla că are și el un copil. Deseară o să se îmbete de bucurie.

— Ba e vorbă, răspunse Neghiniță, eu vreau să văd pe tata acuși-acușic!

Și bătrâna, când auzi cuvântul tată, se bucură de bucuria moșului și îi zise:

— Aria moșului este cât vezi cu ochiul de departe, pusă pe-un deal mare și întins. Unde-i vedea șase cai murgi treierând grâu, acolo să te oprești, că dai peste unchiașul babei.

— Iată, plec.

Cum îi deschise ușa, Neghiniță se aruncă, cu mâinile întinse și cu piciorușele deschise, într-o undă de adiere. Și se făcu nevăzut, ca un strop de lumină.

Pe drum întâlni o cireadă de vaci. De minunici ce era, se dete afund într-o urmă de vacă și începu să strige:

— Măi văcari, măi, veniți de mă scoateți din inima pământului, că vă fac pe voia gândului!

Văcarii se luară după glas, până deteră peste Neghiniță. Unul, mai rău și mai prost dintre ei, vru să-l strivească și-și repezi călcâiul din băierile inimii. Neghiniță țâști, și sări alătura, iar văcarul, lovind cu sete pământul, își scrinti piciorul și începu să se vaiete. Ceilalți începură cu măciuca și, cum izbeau, rămâneau cu jumătatea în mână, iar ailaltă se ducea zbârnâind.

— Să nu vă păziți vacile, cum vă păziți mințile. Cruce lată, minte întunecată, urechi de văcar, urechi de măgar! le zise Neghiniță, și se dădu vântului.

Ajunse la unchiaș. I se sui pe nas, ca să-l vadă mai bine. Unchiașul se bucură, dar nu ca baba, iar Neghiniță se întristă. Dar ca să se-arate grozav, zise unchiașului:

— Nu căta că-s mititel. Calul nu e mai mare ca copilul? și-l încalecă copilul. Bivolul nu e mai mare ca omul? și-l înjugă omul. Munții nu-s mai mari ca oile? și-i pasc turmele. Pământul nu e mai mare ca fierul plugului? și-l despică fierul plugului. Codrul nu e mai mare ca un topor? și-l culcă toporul la pământ. Tu nu ești mai mare ca mine? și te-au ostenit murgii în arie. Ia să vezi cum îi dau eu la arie, fără bici, fără nimic.

Unchiașul, minunat, îl duse la arie. Cum ajunse, Neghiniță sări pe-un cal și începu să strige: „Hi, hăi, hi, hăi!” Ciupește pe unul, ciupește pe altul, caii începură să fugă, dar ce fugă, parc-ar fi avut douăzeci de bice pe șalele lor. Și cum se crucea moșul, iată și un negustor care trecea la scaunul împărăției.

— Moșule, îi zise negustorul, cine mână caii așa de grozav, că eu aud „hi-hăi, hi-hăi” și nu văd pe nimeni!

— Ei, tată, răspunse bătrânul, m-a dăruit Dumnezeu cu un copil ca o neghină, da' cu mintea cât zece ca mine și ca d-ta.

Neghiniță opri caii și sări în palma unchiașului. Cum îl văzu negustorul, se gândi să ducă împăratului așa minune.

— Moșule, zise negustorul, îți dau o pungă de bani pe el.

Neghiniță, sfâr, în urechea moșului și îi șopti ce să vorbească. Și moșul zise, crezând că de la el zice:

— Tu, care vinzi și cumperi, ai cumpărat vreun suflet pe-o pungă de bani?

— Îți dau... două.

Și iar moșul, după Neghiniță:

— Două pungi... pentru un suflet?

— Îți dau... zece.

Moșul îngălbeni și zise, iar după șoapta lui Neghiniță:

— Sufletele se dăruiesc Domnului și se vând Necuratului.

— Îți dau... douăzeci!

Și moșul, călcând în gura lăcomiei, tăcu, cu toate șoaptele bietului Neghiniță.

Neghiniță văzu lăcomia, da' tot el șopti moșului: „Fie!” Și moșul zise:

— Fie!

Bătu palmă în palmă cu negustorul. Tocmeala se făcuse. Negustorul plăti și luă pe Neghiniță, vândut de bunăvoie. Negustorul plecă. Neghiniță strigă moșului:

— Moșule, moșule, ai fost să n-ai copii, iar biată babă, da!

Împăratul era la mare și la greu sfat cu toți cărturarii, că bântuia seceta și molima. Și dacă negustorul îi spuse că are un copil ca o neghiniță, împăratul rămase înmărmurit, învățații împărăției căscară ochii mari și se traseră de bărbile lungi.

— Nu se poate, măria-ta, așa ceva nu scrie la carte.

— Ba se poate, zise Neghiniță, sărind pe masa sfatului, că multe se pot și nu stau în cărți; și mult mai multe sunt altfel de cum sunt ticluite din condei.

Și după ce se minunară cât se minunară, începu sfatul.

Neghiniță se sui pe mâna împăratului, pe umăr, apoi în creștetul capului, și de-acolo zise râzând:

— Învață, măria-ta, că cei mai mici sunt cei mai mari. Împăratul, cam de voie, cam de nevoie, răspunse:

— Așa e, Neghiniță, așa e.

Iar cărturarii își deteră ghies pe sub masă și plecară ochii în jos.

Împăratul porunci să-i toarne lui Neghiniță o casă cu zece caturi, cât o nucă de mare, toată din aur-lamur și împodobită cu pietre scumpe.

Neghiniță rămase la sfat și se pierdu din ochii tuturor, numai ca să se ție de năzdrăvăni. Și, încet-încet, păși-păși, până intră în urechea învățatului care căuta în stele cu ocheanele. Acolo ascultă ce ascultă, și înțelese că acest vestit cărturar, în loc să se gândească la sfat, se gândea că împăratul are nasul cam mare. Se duse binișor și intră în urechea cărturarului care zicea că știe mărtunțiile omului și leacurile bolilor. Țsta se gândea nu la sfat, ci că-i plăcea inelul împăratului. Așa află, pe rând, că unul se gândea la o cucoană frumoasă, că altul se gândea cam ce linguşeală să cârpească împăratului, altul că ce n-ar da el pentru o sticlă de vin, altul că bine e să fii împărat, altul că împăratul e om ca toți oamenii, numai unul, cu fruntea cât toate zilele, asculta cuvintele și întrebările împăratului.

Neghiniță, cum află gândul tuturor, zbughi în urechea împăratului și îi șopti tot, din fir până în ață. Împăratul, crezând că singur, el de la el, a citit în mintea lor, se mânie foc și le zise:

— Ei, tu, care cați în stele, ți-ai făcut ochii ochean și-mi vezi nasul cât un buștean. Astfel ți-e gândul la sfatul domnesc?

Cărturarul se cutremură și dădu în genunchi, cerând iertare.

— Tu, se răsti împăratul către doctor, dacă ai avea inelul meu, ai omorî mai puțini oameni?

Doctorul se cutremură și dădu și el în genunchi.

— Tu, zise împăratul necăjit ălorlalți, te gândești la secături și nu vezi că ești cu un picior în groapă; tu îți pregătești limba ca să mă minți; tu crezi că într-o sticlă cu vin este mai mult duh decât în capul meu; tu nu știi că un învățat pe scaunul domniei ar face mai multe boroboate ca un neghiob; tu te pricepi că împăratul e om ca toți oamenii, da' nu te gândești că învățații sunt ca neoamenii; iar tu abia te ții să nu caști o gură cât să înghiți împărăția toată; numai ție ți-e muntea la sfatul domnesc.

Cu toții căzură în genunchi.

— Acum ce să le fac, zise împăratul mânios, să le tai capul?

Cărturarii muriră și înviară, iar Neghiniță, care se suise în creștetul împăratului:

— Ferit-a Dumnezeu, măria-ta, fără învățați cine să mintă lumea?

— Să nu fie decât adevărul pe lume!

— Ferit-a Dumnezeu! Ce-ai face chiar măria-ta fără minciună? Apoi măria-ta ți-ai făcut socoteala vieții? Mai multe ceasuri ai mâncat, ai dormit, ai vânat, ți-ai socotit cazanele cu bani, ai petrecut, ba cu luminăția-sa împărăteasa, ba și fără ea, decât te-ai necăjit cu trebile și cu nevoile împărăției. Cum ai sta măria-ta pe scaunul lumii când lumea ar afla adevărul?

Împăratul zâmbi, cu ciudă, nu e vorbă, dar zâmbi ca să dreagă treaba și îi iertă pe toți. Văzând însă că cel din urmă cărturar, care se gândise la sfat, tremura mereu, îi zise:

— Ei, dar tu, cel mai cuminte, de ce tremuri?

— Măria-ta, zise bietul bătrân, mai bine să spun și eu decât să aflî măria-ta. Iată, socotesc că nu știu nimic și tot mă gândesc că mi-e leafa prea mică.

Împăratul râse cu poftă și-i făgădui o leafă mai mare, apoi sparse sfatul cărturarilor și plecă cu Neghiniță în creștetul capului, nedomirit de cum ghicise gândurile tuturor.

Împărăteasa și cuconii ei, văzând pe Neghiniță, se minunară, dar, când aflară că împăratul, la vreme de bătrânețe, ghicește gândurile oamenilor, se cruciră și tot nu le venea să creadă.

— Împărate, zise împărăteasa, zău așa, ghicește-mi și mie un gând.

— Să vedem, răspunse împăratul.

Împărăteasa se gândi și începu să râdă...

Neghiniță o zbughise în urechea împărătesei și-i aflase gândul: „Că ce bine-ar fi să mai fie o dată împăratul tânăr!” Și într-o clipă intră în urechea dreaptă a împăratului, și șopa-șopa-șopa. Împăratul pace! Împărăteasa râdea și zicea:

— Vezi că nu ghicești? vezi?

Pasămite, împăratul era cam tare de urechea dreaptă. Neghiniță înțelese, și țâști în urechea stângă, și iar șopa-șopa. Împăratul se luminează la față, dădu din cap, râse cu hohote și zise:

— Ei... împărăteasă, împărăteasă... da' tot muiere! De, bine te gândiși tu, da' nu se poate...

Împărăteasa se rușină, plecă ochii în jos și se gândi: „Dar dacă o ghici și la ce m-oi fi gândit înainte, intru în pământ! De câte ori n-am dat dracului sfaturile împărăției când nu se mai isprăveau până după miezul nopții.”

În sfârșit, ce-i veni lui Neghiniță, vru să râdă și de împărat; și își zise într-o bună dimineață: „Vezi ce e omul! Spune-i orice, spune-i mereu același lucru... omul crede, că omul e prost. Ce nu crede întâi crede mai pe urmă. Am să-i fac una și bună împăratului, să-l las fără sfetnicii cei credincioși și să-l încurc cu nebunii.”

Împăratul, de umbla în fruntea oștilor, de sta la sfat mare, de se culca, de se scula, de mânca, de-și mângâia cuconii, un gând nu-l mai slăbea: „Nu vezi, omule de Dumnezeu, că ți-au îmbătrânit sfetnicii și împărăția merge rău?”

Pasămite, Neghiniță îi intrase într-o ureche.

Azi așa, mâine așa, până nu mai avu încotro. Sparse sfatul cel vechi și chemă altul nou.

Tot unu' și unu!

Cum veniră, cum aruncară pe bietul împărat din scaunul neamului lui...

— Acu să-l vedem! zise împielitatul de Neghiniță.

Împăratul ieși plângând din cetate. Neghiniță, sus pe umărul lui.

— De ce plângi, măria-ta? ține-ți firea, nu fi muiere.

— Ei, ei, Neghiniță, cum să nu plâng?! Unde mi-e toiagul împărătesc?

— Ci taci, măria-ta! Ia taie un corn și fă-ți, colea, o cârjă. Buzduganul e greu la bătrânețe, te doboară. Cârja te sprijină.

— Ei, ei, Neghiniță, unde mi-e scaunul împărătesc pe care au stat atâția moși-strămoși ai mei?

— Ci taci, măria-ta! Întinde-te colea, pe fânul înflorit și moale, și să-mi spui drept care e mai dulce la oase? Scaunul cu scumpetea, sau fânul cu frumusețea?

— I, i, Neghiniță, unde mi-e coroana cu stemele și cu luminile?

— Ci taci, măria-ta! Pune foaie lată de lipan pe deasupra pletelor albe și spune-mi drept, care e mai ușoară, coroana cu grijile sau lipanul cu umbrele?

— Așa o fi, Neghiniță, mai zise împăratul, oftând tocmai din băierile inimii, așa o fi, se potrivește ș-așa, fiindcă știi tu să le potrivești, dar când mă gândesc în ce slavă eram ieri... îmi vine să scald tot pământul cu lacrimile mele!

— Ci taci, măria-ta! Adică ce slăvire? Toată viața, ba războaie, ba sfaturi, ba taie capul unuia, ba întinde la bice pe altul, ba citește jalbele, ba ascultă păsurile, ba câte și mai câte, și mai multe fără să vrei de câte pe vrute. Mărire să fi fost asta? Dar ia gândește-te măria-ta că un supus era supusul măriei-tale și-avea un stăpân, iar măria-ta, purtând grija tuturor, erai sluga tuturor. Vezi, de-aia măria-ta ai fost cel mai slugă, cel mai nevolnic din toată împărăția. Curată socoteală: erai împărat, nu om; acum ești om, nu împărat. Și ești mai mare, că unde-ți spune gândul, acolo te duc picioarele. Și-apoi, cine știe? Socotești măria-ta că boierii pot ceva fără prostime? Să ceară prostimea pe vechiul lor împărat... și să vezi măria-ta...

Se mai îmbună împăratul la cuvântul lui Neghiniță și se duse, în cruciș și în curmeziș, în toată împărăția, c-o foaie de lipan pe cap și sprijinit pe-o cârjă de corn. Și de ce vedea se minuna și întreba pe Neghiniță:

— Neghiniță, de ce-l bat pe ăla, de răcnește ca din gură de șarpe?

— Fiindcă împăratul e surd și n-aude, răspunse Neghiniță.

— Neghiniță, de ce-or fi atâția oameni goi și desculți?

— Fiindcă împăratul e orb și nu vede.

— Neghiniță, de ce bătrânul ăla s-o fi muncind să roadă în gingii o cojiță uscată?

— Fiindcă împăratul mănâncă prea mult.

— Neghiniță, de ce-o munci unii și noaptea, de dau pe brânci?

— Ca să doarmă împăratul și ziua, de i-o veni poftă.

— Neghiniță, atunci de ce să vie pe scaunul meu un împărat și surd, și orb, și lacom, și somnoros?

— Ei, poi, înainte de-a fi împărat, vedea, auzea, muncea, cumpătat la mâncare și la băutură.

Bietul pribeag stătu pe gânduri, în mijlocul unui oraș mare, mare și zise:

— I, i, Neghiniță, mult cuvânt ai! Acum s-ajung împărat, și aș ști eu să fac cum e bine.

Și, ca din senin, abia sfârșise vorba de pe urmă, ș-auzi o gălăgie, un vaiet, o duduire, că parcă se cutremura pământul. Când colo, ce să fie? Ștafetă mare. Niște voinici, cu sulii lungi, aduceau vestea că norodul a băgat la dubă pe împăratul ăl nou, cu sfinici cu tot, și că cheamă iarăși pe adevăratul împărat.

Cum auzi bătrânul, zise voinicilor:

— Stați, că eu sunt!

Și-l cunoscără toți, și îi deteră în genunchi. Iar Neghiniță, de colo, de pe umăr:

— Măria-ta, mai vezi, mai auzi, ori ți s-a făcut foame și-ți vine să dormi?

La toate vine rândul, după cum se întoarce roata, că de-aia e roată, să se întoarcă, iar nu să stea locului. Și-i veni rândul și lui Neghiniță, gândul lumii.

Într-o zi vru să glumească cu împăratul, să mai facă vreo drăcie. Îi intră în urechea dreaptă, crezând că e în a stângă. Cu stânga n-auzea de loc. „Nu face nimic. Mi-e lene să mă mut, se gândi Neghiniță. În loc să șoptesc, voi striga.” Și începu să strige din toate puterile în urechea cu care împăratul auzea de minune.

— Un împărat dacă n-a ști el de la el adevărul, nu-l mai află de la nimeni!

Împăratul, auzind acest glas tare în fundul urechii, îi zvâcni inima și-și trase o palma cât putu peste ureche, zicând:

— Iii, să știi că ce credeam eu că-mi trece prin minte era numai în ureche!

Și când își scutură urechea în podul palmei... Neghiniță cazu leșinat...

— Tu mi-ai fost? Tu m-ai făcut să cad din scaunul împărăției? Bine! Am eu ac de cojocul tău!

Împăratul, înfuriat, porunci să-l lege de gât cu un fir lung de mătase și-l coborî de-l înecă în puțul din curtea domnească.

Așa sfârși bietul Neghiniță.

Hagi-Tudose

I

Dincolo de „Crucea de piatră”, d-a stânga Șoselei Vitanului, se ridică biserica „Sfânta Troița”. Mândrețe de biserică. Ce zugrăveli, pe dinăuntru și pe dinafară, cum rar se mai pomenesc numai la bisericile din vechime. Dar de ascuți la troițeni, mai cu seamă la cei bătrâni, te apucă amețelile când încep ei să-și ridice biserica în slava cerului. Mă rog, nu au atâtea degete la amândouă mânele câte minuni se află în sfântul locaș. Și când se încurcă, se fac foc bătrânii troițeni; ba își mușcă degetele la numărătoare, căci iată, cum au apucat ei să numere minunile: ridică amândouă mânele în dreptul ochilor, ți le vâără sub nas cu degetele răsfirate, apoi la fiecă zice „una la mână” și moaie câte un deget în gură. La înfierbânțea, uită că degetele sunt ale lor, și le mușcă, și vorba se prefăce în supărare, supărarea în ceartă și cearta în gâlceavă. Cum să cază ei la învoială?... Fiecare vrea să laude și să numere numai cum vrea el, iar nu cum laudă și numără ceilalți.

De cumva nu ești din partea locului, trei-patru bătrâni - cari de obicei ascultă, cu gurile căscate și cu șepcile pe ceafă, la cântecele copiilor din școala vestitului dascăl Nicuță - cum te-or zări, te simt, ca niște copoi, că ești străin, că n-ai mai văzut biserica lor. Își freacă mâinile; tușesc; își dreg glasul; apoi, rara-rara, cu niște pași lungi și semeți, îți ies înaintea, îți caută prilej de vorbă, toți cu aceleași cuvinte, cu aceeași trăgănire de glas și cu capul dat pe spate:

— Ei, flăcăule, de pe unde?... Ce vânturi?... Pe la noi... ai?... Și de ce?... Ce zici de biserica noastră?... Nu, mă rog, ce crezi d-ta, că n-o să-ți tăiem capul...

De te împinge păcatul să spui ceva de sfinții uscați și drepti - unii cu sulite, alții cu paloșe, unii călări, alții pe jos și cu mânele așa de încrucișate pe piept, că palmele le ies afară din trup - pe loc bătrânii își ridică pulpanele giubelelor în cingătoarea de plisă roșie și-ți suflă cuvântul din vârful limbii:

— Ei, pușorule, mai sunt zugravi, grozavi de tot... Am văzut și noi... am prea văzut cum o dau în păgânește și-ți toarnă la sfinți cu ochi de om, cu mâni și picioare ca și ale noastre... Da' de, vezi d-ta, sfinții ăștia, așa cum i-am apucat noi, de când am deschis ochii, sunt adevărat sfinți. Voi, tinerii de astăzi, la legi umblați cu șoalda, la scris cu șoalda și la sfinți tot cu șoalda...

II

Așa m-au judecat și pe mine, și n-oi mai uita mai ales ochii mici și vârgați ai ctitorului, care-mi tălmăcea zugrăvelile, înfigând degetul arătător asupra sfinților și oftând parcă ar fi voit să plângă vremile apuse și credințele de odinioară.

Erau patru. Trei cu giubele lungi, cu șepci cu cozeroace de lac, crăpate și șterse de lustru. Jupân Hagiul purta pe umeri o scurteică de elastic, galbenă, spălăcită, pătată de untdelemn și picată cu ceară.

Ctitorul vorbea mereu, iar ceilalți trei îmi râdeau în obraz, ca și cum mi-ar fi spus: „Dă-te prins, dă-te bătut, nu te pune cu ctitorul nostru, c-a văzut multe ș-a pățit și mai multe”...

— Uite, îmi zicea ctitorul mâniat, ce poștești? Nu-ți place Sfântul Gheorghe? Ce vitejește stă pe cal! Și cum omoară balaurul spurcat, parcă ar ucide un verme, nici nu se sinchisește. Iacă și mucenicul Mina cum își bate joc de Necuratul. Dar capul arhierelui Nicolae... ce mândrețe, ce curățel și frumos bătrân! Ei, nenisorule, o să trăiți, și cu d-alde astea n-o să vă mai întâlniți! În ziua de astăzi?... vardie națională cu cozi de cocoș muiate în băcan... și barabance... și triu-liu-liu-triu-triu... la dreapta... la stânga... dreeeepti!... Iar sfintele locașuri... rușine!

Ctitorul abia răsufla, roșu ca para focului. Mă hotărâsem să tac. În ușa amvonului: draci cu gheare de trei ori mai lungi ca degetele, oameni cu părul vulvoi, îngeri slabi și lungi și, mai presus de toți, bunul Dumnezeu, pe nori cenușii, rotocolit cu un curcubeu.

Ctitorul nu se mai putu stăpâni. Ridică mânele. Mânele i s-adunară în umeri și începu, ascuțindu-și glasul:

— Nu vezi cum s-agață dimonii de talerul dreptilor, dar ei tot mai sus, tot mai sus la cântar, căci o faptă bună ridică de la pământ doi draci și mai bine... Nu vezi că ăștia - și apasă degetul pe un șir de oameni dezbrăcați și albi ca varul, cari o porniseră spre rai - au fost buni, milostivi, și n-au râvnit la ale altuia, și n-au zavistit, și n-au furat, și n-au luat numele Domnului în deșert, și n-au avut nouă băieri la pungă, ca în ziua de azi...

Hagiul plecă capul în jos, strângându-și poalele scurteicii.

Doi din bătrâni iar zâmbiră și iar înțeleseră cu zâmbetul lor șiret: „Bine mai vorbește ctitorul! Dă-te prins, dă-te bătut, nu te pune cu ctitorul, că te face puzderie!”

— Iacă, urmă ctitorul, iacă și bogații nemilostivi cum se duc în focul ghenii cu sacii în spinare, deșelați de aur și de argint!

Hagiul tuși, trase cozorocul șepcii pe ochi și întoarse spatele „judecății d-apoi”.

— Strângeți-vă vouă comori în ceruri... strigă ctitorul, amenințând cu pumnul pe bogații nemilostivi, cari să duceau liniștiți în iad... strângeți-vă vouă comori în ceruri, căci mai lesne va trece funia corăbii prin urechile acului decât bogatul în împărăția cerurilor!

Ctitorul rămăsese cu pumnul încleștat asupra zidului; ceilalți doi își descoperiră capul, își făcură cruce, îngânând: „Doamne, Doamne, mare și milostiv ești, Doamne!”

Jupân Hagiul o șterse binișor-binișor și se făcu nevăzut.

— Fugi Hagiul... fugi... Nu-i vine la socoteală, - începu iar ctitorul - nu dă un sfânt la cutia bisericii (ctitorul ținea mult la cutia bisericii), și acasă - nomol de galbeni bătuți și ferecați! Îngroapă mereu cazanele, și n-are decât o nepoată, pripășită pe lângă dânsul de când a plecat la agialâc, ca să-i păzească coștoroaba. Și nu mărită fată mare, nu sleiește un puț, nu dăruiește un crâmpei de salbă iconostasului unde se miruiește, caiafa de el!

Și vorba se încinse ca focul.

— Să dea Hagiul?... Hagiul să dea?...

— Dar nu l-ați văzut cum mișună prin cârciumi și băcănii? zise ctitorul. Intră într-una, ia binișor o măslină, o aduce la gură și-o strecoară printre gingii. Fol, fol, fol, o mestecă... „E, cum dai măslinile, dragă cutare?...” „Atât”... „Scump, scump de tot la așa vremuri. Vremuri grele!” Și pleacă... Intră peste drum. Șterpelește icrele de cosac. Rupe o bucățică, îi face vânt. Pleasc, pleasc... „Cum petreceți icrele?”... „Atât”... „Scump, scump. Vremuri grele!” Și pleacă... Se duce la pastramagiul din colț. „Ia să vedem, vericule, cum ți-e marfa, că nu mai dau pe la cutare”... Ia o feliuță, îi face de petrecanie. „Cum o dați?” „Pe parale și atât.” „Aș, v-ați scumpit de tot! S-au dus vremurile alea... Vremuri grele!” Și pleacă. Îi e sete. Intră într-o bragărie. „Ei... să gust... ce bașibuzuc aveți?” Suge un fund de tinichea, ghiorț, ghiorț, ghiorț. „Zeamă de aguridă. Cin' s-o bea? Cin' s-o plătească? Vremuri”... Și pleacă. Așa mănâncă și se răcorește, și pe el îl dau banii afară din casă.

Și bătrânii - hi-hi, ho-ho, hi-hi - râd cu lacrimi, năpustindu-se în vorbă, care mai de care mai șiret la cuvânt și mai subțire la coada ochilor, răsucindu-și stropii de mustăți, întorși ca niște colți albi împotriva nasului.

COSTACHE NEGRUZZI

Sobietki și românii

Pe drumul ce duce cătră Cetatea Neamțu, pe la sfârșitul lui septembrie 1686, se vedea o oaste mergând. După un trup de lăncieri ce deschidea marșa, urmau douăsprezece tunuri mari trase de boi, apoi o ceată de ofițeri călări în fruntea cărora erau trei; unul în floarea vârstei, posomorât, gânditor, necăjit, și doi mai bătrâni. Tustrei în haine poloneze. În sfârșit venea duiumul oștei: trăsurile, bagajele, pedestrași, șleahță poposită, amestecați, în neregulă, cu steagurile strânse, cu capul plecat, cu armele răsturnate, cu întristarea pe față și cu durerea în inimă. Nu se auzea nici surlă, nici dobă, numai tropotul cailor și pasul oamenilor ce abia se mișcau, pentru că de zece zile caii n-au ros decât coaja copacilor, și oamenii s-au hrănit numai cu poame.

Și însă această oaste, în stare așa ticăloasă e ceea ce a îngiosit de atâtea ori trufia Semilunii, iar acei trei fruntași ofițeri sunt hatmanii Iablonovski și Potoțki, și cel din mijlocul lor însuși Ion Sobietki, regele Poloniei.

Și cum să nu fie supărat și necăjit vestitul rege? El, Sobietki, fala leșilor, eroul creștinătății, mântuitorul Vienii, să fie nevoit pentru a doua oară a da pas turcilor, a se trage dinaintea tătarilor și a moldovenilor; a-și privi oastea ticăloșită de lipsa merindelor, horopsită de dușmanii carii îl urmează mișelește, fără a îndrăzni să-și deie pept fățiș cu el, și fac pradă tot ce cade, tot ce rămâne pe urmă; a nu întâmpina în drumul său decât o fioroasă pustietate!

Cum am zis, mergea încet și gânditor. Hatmanii lângă dânsul păzeau tăcere, respectând supărarea sa de care și ei se împărtășeau.

— Ce castel e acesta? întrebă Sobietki, când rădicând capul, zări pe sprânceana dealului, înălțându-se trufașă dinaintea lui, cetățuia Neamțu. Cu bună seamă vrun cuib a tâlharilor acestor moldoveni!

— La vreme de război, aici domniile Moldovei obicinuesc a-și trimete averile lor, răspunse Potoțki.

— Așa! Să mergem dar să-l luăm. Oh! voi să-mi răzbun pre Cantemir care mă înșală și mă făcu să perd atâtea viteji!

— Eu aş zice să lăsăm cetatea aceasta, zise Iablonovski, şi să ne urmăm drumul înainte. Avem tunuri de câmp, nu de asalt.

— Ba, pre numele patronului meu! Nu va zice lumea că o cetate s-a arătat dinaintea lui Sobieţki fără a i se cuceri? N-avem tunuri? Vom lua-o dar cu mâinile.

— Numele măriei tale e destul tun, zise Potoţki.

Trufia polonului măgulindu-se de această groasă linguşire, faţa i se însenină la ideea unei izbânzi atât de lesnicioase şi îndată dete poruncă să se înşire oastea către cetate.

În cetăţuie se afla optsprezece plăieşi, trimişi de ispravnicul de Neamţ pentru străjuire, în lipsa garnizoanei, care era la Fălci pe lângă domnul Cantemir, unde tăbărâse armia turcească. Cu câteva ceasuri mai nainte sosise încă un tânăr plăieş, al cărui cal asudat păştea înşeuat troscolul ce creştea pe lângă ziduri.

— Mai bea o duşcă, băiete, zise un bătrân de care se vedea că ascultă toţi, şi ne spune ce ai mai văzut la Iaşi?

— Ce să văd, tată? Blăstămăţie! Târgul îi în jac. Leşii pradă şi dezbracă pe bieţii oameni.

— Ş-apoi zic că-s creştini!

— Creştini! Au prădat bisericile şi monastirile de odoare. Nu ştiţi încă? S-au dus să ieie pe sfânta de la Triisfetitele.

— Doamne fereşte! ziseră plăieşii făcându-şi cruce.

— Aşa, urmă tânărul; eram acolo când au mers să ieie racla sfintei, dar călugărul, simţind, au închis poarta, şi n-au vrut să deschidă; atunce...

— Pui de om, călugărul! strigară ascultătorii.

— Atunce craiul lor au poroncit s-aducă tunurile ca să spargă porţile; dar mai întâi au trimis răspuns călugărului, care şedea în clopotniţă, să deschidă, ori face monastirea praf şi pulbere.

— Auzit-aţi acolo lifta cea păgână! Şi ce au făcut popa?

— El au răspuns că nu se aştepta s-audă aşa vorbă de la un împărat care se zice creştin, şi că măria sa îi mare şi puternic, poate să facă ceea ce zice, dacă nu se teme nici de Dumnezeu, nici de sfinţii lui, dar el nu deschide poarta, ci s-a îngropat sub zidurile bisericeii, şi apoi lumea va judeca între dânsul, atât de slab, şi între măria sa atât de tare. Auzind aceste, leahul s-au făcut foc de mânie şi dasă acum poroncă să împuşce, când unul din hatmanii lui i-au zis nu ştiu ce. Cum îmi spuneau oamenii, i-au zis că nu se cade să facă aşa lucru, să strice casa domnului şi alte multe. Îndestul că l-au înduplecat să deie pace bisericeii.

Aprodul Purice

Fost-au acest domn, om nu mare la stat, însă întreg, drept, viteaz și meșter la războaie... și era mare jale și plâns în norod pentru, pederea acestui domn bun.

Vornicul Ureche, La viața lui Ștefan cel Mare

Ciocârlia cea voioasă în văzduh se legăna
Ș-înturnarea primăverii prin dulci ciripiri serba,
Plugariul cu hărnicie s-apucase de arat
Pământul ce era încă d-al său sânge rourat;
Uitas-acum moldovanul trecutele lui nevoi,
Și cu fluierul la gură, păstorul pe lângă oi
Cântă dragostele sale. Vai! el nu putea găci
Că vrăjmașu-ntr-a lui țară se gătește-a năvăli.
Generalul cel mai falnic a dârjilor ungureni,
Hroiote⁴ ros de-nverșunarea ce avea pe moldoveni –
Care-n multe sângeroase lupte i-au fost arătat
Că nume de viteaz mare pe nedrept și-a câștigat –
Luând veste cum că Ștefan domnul lor atunci s-afla
În ținuturi depărtate, având cu el oastea sa,
Socoti că favorabil prilej altul n-a găsi
De moldoveni și de Ștefan deodată a-și răsplăti,
Ca să poată c-o lovire acea rușine spăla,
Ce româneștile arme au săpat pe fruntea sa.
Așadar adunând noaptea pre toți ofițerii săi,
Le spuse-a sale planuri, și le zise: „Frații mei!
Știți c-acești români sălbatici, vrăjmași aprigi, ne-mpăcați,
Au ucis mulțime mare dintr-ai noștri bravi soldați,
Știți că însetați de sânge în Ungaria au intrat.
Și că foc și pustiire pe-a lor urmă au lăsat;
Iar noi care bărbătește n-am lipsit a ne lupta,
De abia numai prin fugă viața ne-am putut scăpa,
Și cununile de lauri ce-n războaie-am adunat

⁴ Hroiote a fost unul din cei mai vestiți căpitani a oștilor regelui unguresc Matias Corvinu.

EMIL GĂRLEANU

Frunza

S-a desfăcut din mugur, într-o dimineață caldă a începutului de primăvară. Cea dintâi rază de soare s-a împletit pe dânsa ca o sârmă de aur, făcând-o să tremure de fericirea unei asemenea atingeri. Ziua întâi i s-a părut scurtă, și apropierea nopții o mâhni. Lumina se stinse, răcoarea o făcu să se zgribulească, să se vâre între celelalte și să aștepte, ațipind, până a doua zi, venirea soarelui.

Cu ce revărsare de strălucire se ridică stăpânitorul lumii până sus, pe cer! Raza se coborî din nou, și toată ziua, încălzită, frunza se scaldă în albastrul văzduhului.

În scurtă vreme se desfăcu mare, verde, mai frumoasă ca toate, mai sus decât celelalte, tocmai în vârf. De deasupra îi cădea lumina, dedesubt se ridica, până la ea, mireasma crinilor albi, singuratici, cu potirul plin de colbul aurului mirositor.

Un ciripit străin o miră. Și cea dintâi rândunică, venită de departe, tăia albastrul ca o săgeată, înconjură copacul de câteva ori cu strigăte de bucurie, apoi se așeză pe streășina casei, cântând mereu...

Dar într-o dimineață raza de soare nu mai veni. Cerul rămase acoperit de nori. Cea dintâi picătură de ploaie o izbi rece, greoaie. Câteva zile a plouat. Nici rândunele nu se mai vedeau. Dar mirosul crinilor, seara, se împrăștia puternic, umed: o amețea.

După zilele acestea, lipsite de scânteiere, soarele răsări într-o dimineață înfocat, vărsând parcă flăcări, încălzind totul în câteva clipe. Raza o fripse. În după-amiaza zilei acesteia, o păsărică cu pene verzi și galbene, un scatiu, veni, moleșit de căldură, de se furișă sub dânsa, la umbră, la adăpost. Și frunza se bucură, acoperi cum putu mai bine păsărica; iar aceasta ciripi, întâi înăbușită, din gușă, apoi mai prelung, mai dulce, cum nu auzise frunza cântec.

Și în fiecare zi pasărea venea să se ascundă de căldura cotropitoare, în fiecare zi frunza o ferea, și seara cântecul se împrăștia vesel.

Cât n-ar fi dat acuma frunza pe o picătură de ploaie! Dar norii fugeau goniți de vânturile din înălțimi; cerul de sticlă, înflăcărat, uscuse

totul. Crinii nu mai miroseau; când și când, rozeta, care își scutura semința coaptă, împrăștia mireasma ei în zorii unora din dimineți. Prea multă lumină, prea multă căldură.

Noapțile senine, cu crai nou, cerul spuzit de stele o fermecau. Ar fi vrut să fie veșnic noapte...

Pasărea venea mereu, câteodată și noaptea rămânea acolo, ațipind, cu căpușorul sub aripă.

Și trecu mult până ce, odată, vântul de toamnă începu să bată. Zilele erau mai răcoroase, nopțile mai reci; cerul arareori curat. Puternic sufla vântul tomnatic! Apusurile erau ca sângele și parcă înroșeau și pământul. Frunza își simți puterile slăbite; cu greu putea să ție piept vântului, care o clătina în toate părțile; câteva tovarășe, smulse, fluturată prin aer, apoi fuseseră duse departe.

Pasărea îi venea mai rar, nu mai cânta, și asta o mâhnea cumplit.

Frunza tânjea, se îngălbenea; celelalte, de pe același copac, parcă se îngălbéniseră și mai repede. Începuseră să cadă. Frunza auzea mereu, de acolo, din vârf, foșnetul cobitor al tovarășelor ce o părăseau, strecurându-se ușor, ca o șoaptă, ca o rugăciune, așternându-se jos, într-un lăvicer, pe deasupra căruia vântul alerga grăbit.

De dimineață până seara, și noaptea, frunzele cădeau întruna. Unele mai repezi, altele mai domoale, legănându-se în aer ca o aripă de fluture, aninându-se de ramuri ca cerând ajutor; numai într-un târziu, dându-se învinse, cădeau, îngropându-se între celelalte.

Într-o dimineață se sperie. În tot copacul rămăsese numai ea! Ramurile goale se loveau unele de altele, tremurând ca de frig. Deasupra, cerul cu nori greoi ca de bumbac; în largul lui, stoluri întregi de păsări plecau în șir; atunci băgă de seamă că și cuiburile rândunelelor rămăseseră goale.

Un fior o străbătu și se gândi la pasărea care nu o văzuse de câteva zile. În clipele acestea, când parcă se cutremura la gândul că poate și dânsa va trebui să se desprindă, să moară, ca și celelalte, vederea prietenei pe care o adăpostise atâta i-ar fi fost de ajutor.

Și pasărea parcă auzi chemarea tovarășei de altădată; veni, dar se opri puțin, pe o altă ramură, ca și când n-ar fi cunoscut locul obișnuit în care cântase; apoi își luă zborul și, în trecerea grăbită, fără să întoarcă măcar capul, lovi cu vârful aripii frunza care, de-abia mai ținându-se, căzu la rândul ei.

Și lăvicerul de jos nu se mai îngroșă, din ce fusese, cu această, cea din urmă, moartă.

IOAN SLAVICI

Popa Tanda

I

Ierte-l Dumnezeu pe dascălul Pintilie! Era cântăreț vestit. Și murăturile foarte îi plăceau. Mai ales dacă era cam răgușit, le bea cu gălbenuș de ou și i se dregea organul, încât răsunau ferestrele când cânta Mântuiește, Doamne, norodul tău! Era dascăl în Butucani, bun sat și mare, oameni cu stare și socoteală, pomeni și ospețe de bogat. Iară copii n-avea dascălul Pintilie decât doi: o fată, pe care a măritat-o după Petrea Țapului, și pe Trandafir, părintele Trandafir, popa din Sărăceni.

Pe părintele Trandafir să-l țină Dumnezeu! Este om bun; a învățat multă carte și cântă mai frumos decât chiar și răposatul tatăl său, Dumnezeu să-l ierte! și totdeauna vorbește drept și cumpănit, ca și când ar citi din carte. Și harnic și grijitor om este părintele Trandafir. Adună din multe și face din nimica ceva. Strânge, drege și culege, ca să aibă pentru sine și pentru alții.

Mult s-a ostenit părintele Trandafir în tinerețea lui. Școlile cele mari nu se fac numai iac-așa, mergând și venind. Omul sărac și mai are, și mai rabdă. Iară cu capul se lucrează mai greu decât cu sapa și cu furca. Dar toate s-au făcut și nici n-au rămas lucru zadarnic. Trandafirică a ajuns popă în satul tătâne-său, în Butucani, bun sat și mare, oameni cu stare și cu socoteală, dar la pomeni și la ospețe părintele Trandafir nu mergea bucuros.

Minunat om ar fi părintele Trandafir dacă nu l-ar strica un lucru. Este cam greu la vorbă, cam aspru la judecată: prea de-a dreptul, prea verde-fățuș. El nu mai sucește vorba, ci spune drept în față, dacă i s-a pus ceva pe inimă. Nu e bine să fie omul așa. Oamenii se prea supără când le luăm căciula din cap. Și e bine să trăim bine cu lumea. Aceasta s-a văzut și cu alde părintele Trandafir. Un om ca el nici doi ani n-a putut să stea în Butucani. Când una, când alta: odată da cu vorba-n săteni, altă dată-n protopop. Și este știut că, mai ales cu protopopul, preoții trebuie să nu facă multă vorbă. Decât vorbele, la protopopi, darurile au mai mult înțeles. Iar asta părintele Trandafir nu voia s-o priceapă.

I.L.CARAGIALE

În vreme de război

I

În sfârșit ceata de tâlhari căzuse prinsă în capătul pădurii Dobrenilor. Doi ani de zile, vreo câțiva voinici, spoiți cu cărbuni pe ochi, foarte-ndrăzneți și foarte cruzi, băgaseră spaima în trei hotare. Întâi începuseră cu hoția de cai; apoi o călcare, două cu cazne; pe urmă omoruri acum în urmă o vizită despre ziuă lui Popa Iancu din Podeni.

Popa era un om cu dare de mână; rămas văduv, deși foarte tânăr, trăia cu maică-sa. Îi mergeau treburile cât se poate de bine. În timp de un an și jumătate, cumpăraseră două sfori de moșie, ridicase un han și o pereche de case de piatră; vite multe, oi, cinci cai, și mai avea, se zice, și bănet. Astea băteau la ochi, toată lumea credea că popa găsisese vreo comoară. La așa stare, trebuia, se-nțelege, să se oprească ochii tâlharilor.

Într-o seară, Iancu a făcut prostia să rămână acasă singur de tot: pe bătrână a trimis-o cu trăsura la târg, cu un băiat; pe un argat l-a mânat la câmp, pe alți doi, cu carele, după lemne la pădure. După miezul nopții, iacâte oaspeții negri: l-au legat, l-au schingiuit și i-au luat o groază de bani. Norocul bătrânei că lipsea; făcea poate greșala să țipe, și tâlharii o omorau, cum s-a și întâmplat în altă parte cu o babă, peste câteva zile.

De mirare însă un lucru – popa avea un buiestraș minunat și două iepe de prăsilă: nu i le-au luat. Dar ceva și mai curios – câinii din curte, niște dulăi ca niște fiare, nu dedaseră măcar un semn de viață! Hoții au fel-de-fel de meșteșuguri ca să adoarmă câinii cei mai sălbatici; le dă pesemne un fel de mâncare descântată ori cine știe ce. Pe preot l-au găsit a doua zi într-un târziu legat butuc, cu mușchii curmați de strânsura frânghiilor, cu călușu în gură, d-abia mai putând geme. L-au dezlegat degrab, și bietul om a povestit, gâfâind și cu mintea pierdută de groază, tot ce pătimise.

Nu trecură nici două săptămâni și se auzi de altă călcare – aceea, în adevăr, spăimântătoare.

BIOGRAFIE

Barbu Șt. Delavrancea

Barbu Ștefănescu, cunoscut în literatură sub numele de Delavrancea (nume adoptat în amintirea străbunilor, ciobani din ținutul Vrancea), s-a născut la data de 11 aprilie 1858 într-un cartier mărginaș al Bucureștiului, într-o familie de oameni simpli. Tatăl său era căruțaș iar mama scriitorului, talentată povestitoare, îi trezește de timpuriu dragostea pentru creația populară.

Între anii 1866 și 1869 Barbu Ștefănescu ia primele lecții de scris și citit de la dascălul Ion Pestreanu, apoi urmează cursurile primare la Școala sucursală de băieți nr. 4 (astăzi Școala „Barbu Ștefănescu Delavrancea”) primele două clase și la Școala domnească ultimile două clase. Între anii 1870 și 1877, Delavrancea învață la Liceul Sf. Sava. Din această epocă datează primele încercări literare. În 1878 Barbu Ștefănescu se înscrie la Facultatea de Drept din București. Tot în acest an debutează cu volumul de poezii intitulat *Poiana lungă*, semnat Barbu.

În 1882 Barbu Ștefănescu obține diploma de licență în drept cu teza „*Pedeapsa, natura și însușirile ei*”. Tot în acest an pleacă la specializare la Paris.

A fost avocat, profesor, conferențiar la Ateneul Român și redactor la „*România liberă*”, precum și primar al Capitalei (1899), ministru al Lucrărilor Publice (1910 - 1912) și ministru al Industriei și Comerțului (1917). În 1912 a fost ales membru al Academiei Române.

Debutul literar al scriitorului se leagă de *poezie*. Primul volum în proză *Sultănica* este urmat de *Trubadurul*, *Hagi Tudose*, *Tipuri și moravuri* etc.

S-a impus și ca dramaturg cu trilogia istorică: *Apus de soare*, *Viforu*, *Luceafărul*.

Un loc deosebit în opera sa îl ocupă *nuvelele* și *povestirile* care evocă copilăria: *Bunicul*, *Bunica*, *De azi și de demult*.

Scriitorul, inspirându-se din folclor, a scris câteva *basme* prețuite pentru frumusețea și stilul lor: *Neghiniță*, *Departe, departe*, *Palatul de cleștar*.

Delavrancea este cunoscut și prin *dramele sale istorice: Apus de soare, Viforul și Luceafărul*, care reînvie momente importante din trecutul glorios al Moldovei. Ele sunt contribuții însemnate la dezvoltarea dramaturgiei românești.

La 29 aprilie 1918 scriitorul moare la Iași și este înmormântat la Cimitirul „Eternitatea”.

Costache Negruzzi

Costache Negruzzi s-a născut în 1808 la Trifeștii Vechi, în județul Iași. Tatăl său, paharnicul Dinu Negruț, om iubitor de cultură, avea o bibliotecă bogată pentru vremurile acelea, alcătuită din tipărituri și manuscrise. În 1816 Costache Negruzzi începe să învețe limba greacă cu dascălul Chiriac și limba franceză cu emigrantul polon Rankovitz.

În 1822 Dinu Negruț îl duce pe fiul său la Chișinău, unde îl cunoaște pe poetul rus Pușkin. Cu toate că Negruzzi nu avea decât 14 ani, întâlnirea cu Pușkin îi va lăsa tânărului o impresie de neuitat. Înapoiindu-se în țară în 1823, familia Negruzzi și-a găsit casa prădată de ieniceri. Tatăl își pierduse averea, astfel că, murind în 1826, datoriile sale au trecut asupra fiului, care a fost nevoit să intre într-o slujbă. Își începe cariera administrativă, fiind numit diac la Visterie, funcție pe care o va deține până în anul 1840.

În 1840, în primul număr al revistei „*Dacia literară*”, a apărut principala operă a lui Costache Negruzzi și capodopera nuvelei istorice românești *Alexandru Lăpușneanul*. În același an, direcția Teatrului Național din Iași a fost încredințată lui Mihail Kogălniceanu, Costache Negruzzi și Vasile Alecsandri. Pentru îmbogățirea repertoriului, alături de tovarășii săi, Costache Negruzzi a tradus, adaptat și prelucrat diverse piese. În 1845 Costache Negruzzi este numit membru al Comisiei însărcinate să analizeze „*mersul școalelor și pricinilor neprogresului lor*”.

Pentru conținutul progresist, critic, al unora dintre operele sale, a fost exilat de două ori la moșie: în 1838, pentru scrisoarea *Vandalism*, și în 1844, pentru povestirea *Toderică*. Nu participă la revoluția din Moldova din 1848, ceea ce îi va atrage un virulent atac din partea gazetei Bucovina. Urcă o nouă treaptă în ierarhia boierească, primind rangul de postelnic.

În 1855, a colaborat la revista „*România literară*”, condusă de Vasile Alecsandri. După 1859 a fost sfetnic al domnitorului Alexandru Ioan Cuza și membru al *Societății academice*. În 1861 se află pentru a patra oară la conducerea Visteriei.

În 1862 în revista „*Din Moldova*” a lui B.P.Hașdeu, publică *Studii asupra limbii române*.

Pe 24 august 1868 Constantin Negruzzi, se stinge din viață fiind înmormântat, conform dorinței sale, în cimitirul bisericii din Trifeștii Vechi.

Scrierile lui Costache Negruzzi publicate în periodicele vremii – Albina românească, Curierul de ambe sexe, Foaie pentru minte, inimă și literatură, Dacia literară, Propășirea – au fost adunate, în 1857, în volumul intitulat *Păcatele tinerețelor*. Acest volum cuprinde atât poezii cât și lucrări în proză, opere originale și traduceri. Scrierile incluse în volum au fost împărțite de autor în 4 cicluri: *Amintiri de junețe* – cuprinde schița *Cum am învățat românește*, nuvelele romantice *Zoe*, *O alergare de cai*; *Fragmente istorice* – conține scrieri inspirate din cronicile și legendele Moldovei; *Aprodul Purice* (primul poem eroic în literatura română), *Alexandru Lăpușneanul*, *Sobieski și românii*, *Regele Poloniei și domnul Moldovei*; *Neghină și Pălămidă* – conține poezii; cele mai multe sunt prelucrări și traduceri; *Negru pe alb* – conține 30 de scrisori la un prieten.

Emil Gârleanu

S-a născut pe 5 ianuarie 1878, la Iași, ca fiu al locotenent-colonelului Emanoil Gârleanu și al primei sale soții, grecoaică Pulheria Antipa. Tatăl făcea parte dintr-o familie de răzeși din Gârleni, județul Bacău. Și-a petrecut copilăria în orașul natal, oraș pe care nu-l va uita și-l va evoca în opera lui.

Școala primară și începutul studiilor secundare le-a făcut în Iași. Termină tot aici (în 1900) Școala de infanterie și cavalerie cu gradul de sublocotenent și este repartizat în Regimentul 13 Ștefan cel Mare. În 1900 se înscrie la Universitatea din Iași anul I, de fapt și singurul an universitar pe care îl urmează.

Și-a făcut debutul în 1900, publicând în paginile revistei Arhiva din Iași, poezia *Iubitei*, devenind apoi redactor al revistei sămănătoriste „*Făt Frumos*” din Bârlad și colaborator la „*Convorbiri critice*”, „*Sămănătorul*” ș.a., în paginile cărora publică o bună parte din scrierile sale.

Pe lângă o intensă muncă pe tărâmul beletristicii, a desfășurat o importantă activitate de organizator. A întemeiat revista „*Făt Frumos*”, a fost redactor la „*Falanga literară și artistică*”, supliment al „*Convorbirilor critice*”, a dirijat Biblioteca românească Socec; a scos la

Craiova revista *Proza*, pe care o redacta singur, împreună cu Dimitrie Anghel și St. O. Losif. Emil Gârleanu a înființat în București *Societatea scriitorilor români* (1908).

În 1905 apare volumul de debut al prozatorului Emil Gârleanu: *Bătrânii*. Un an mai târziu se căsătorește cu Marlena (Maria Elena), stabilindu-se la București ca redactor la „*Neamul Românesc*”, condus de N. Iorga.

Între 1911 și 1914 este numit director al Teatrului Național din Craiova devenind în 1911 președintele ei. Emil Gârleanu a desfășurat și o activitate importantă la Teatrul Național din Craiova (1911), în calitatea sa de director.

Pe 2 iulie 1914 Emil Gârleanu se stinge din viață la Câmpulung - Muscel. Este înmormântat la cimitirul Belu-București.

Opera sa cuprinde: *Bătrânii*; *Schițe din viața boierilor moldoveni*; *Cea dintâi durere*; *Odata!*; *Într-o noapte de mai*; *Schițe din război 1908*; *Nucul lui Odobac*; *Din lumea celor care nu cuvântă*; *Vedenii*; *Amintiri și schițe*. Traduceri din: A. Daudet, Guy de Maupassant, O. Mirabeau etc.

Ioan Slavici

Ioan Slavici s-a născut la 18 ianuarie 1848 în comuna Siria de lângă Arad. Urmează școala primară greco-ortodoxă în Siria, liceul la Arad și Timișoara, trecând examenul de maturitate la Satu-Mare. Urmează studiile universitare de drept și științe la Budapesta și Viena. La Viena este președintele Societății Studenților Români „*România jună*”, iar Eminescu ocupă funcția de secretar.

Debutează în 1871 la „*Convorbiri literare*” cu comedia *Fata de birou*, dar vocația lui e de prozator și se va concretiza în 1881 cu volumul *Novele din popor*.

În 1872 îi apar primele povești din revista sa de suflet „*Convorbiri literare*”: *Zâna zorilor*, *Șireata*, *Florița de codru*. Între timp în 1874, poposește la Iași pentru scurtă vreme, apoi vine la București, unde este secretar al unei comisii de documente istorice, profesor la Liceul „*Matei Basarab*” și redactor la „*Timpul*” (coleg de redacție cu Eminescu și Caragiale între 1877-1881). În 1882 este ales membru corespondent al Academiei, secția istorică.

În 1884 se stabilește la Sibiu unde întemeiază ziarul „*Tribuna*”, îndrumând primii pași în literatură și înlesnind debutul poetului George Coșbuc. În februarie 1885, primul proces de presă al ziarului pe care-l

conduce, datorită unor articole în care revendică drepturile românilor. Slavici este închis de autoritățile maghiare dar curtea de juri îl eliberează.

În 1887 Slavici este ales secretar al Comitetului Central al Partidului Național Român.

În aprilie 1888, al cincilea proces de presă al ziarului „*Tribuna*”, Slavici este condamnat la 1 an de închisoare și 100 de florentini amendă. Este întemnițat la Vat (Ungaria).

După izbucnirea primului război mondial, fiind redactor responsabil al ziarului *Ziua* militează pentru neutralitatea României în timpul războiului.

În 1916 este arestat pentru vederile politice și eliberat. Este arestat la Fortul Domnești și apoi la hotelul „*Luvru*”. În timpul ocupației germane, scrie articole de orientare progermană. Ca redactor principal la *Gazeta Bucureștilor*, scrie articole în care ia apărarea Germaniei și atacă pe aliații României.

Moare la 17 august 1925 în casa fiicei sale, Lavinia, din Crucea de Jos, Panciu. E înmormântat la schitul Brazi din Panciu.

Printre lucrările sale se numără și: **Drame istorice**: Bogdan Vodă, Gaspar Gratiani; **Memorii**: Închisorile mele, Amintiri, Lumea prin care am trecut; **Nuvele**: Popa Tanda, Scormon, Gura satului, Budulea Taichii, Moara cu noroc, Comoara, O viață pierdută, Pădureanca; **Povești**: Zâna zorilor, Florița din codru, Ileana cea șireată, Doi feți cu stea în frunte, Spaima zmeilor; **Romane**: Mara, Românii de peste Carpați, Zbuciumări politice la românii din Ungaria, Din două lumi, Cel din urmă armaș.

I.L. Caragiale

La 30 ianuarie 1852 se naște în satul Haimanale-Prahova, județul Prahova, Ion Luca Caragiale, fiul avocatului Luca Caragiali, și al Ecaterinei Karaboa. Începe școala la Biserica Sf. Gheorghe cu părintele Marinache și dascălul Haralambie. Continuă cursul primar la Școala Domnească nr. 1 din Ploiești, având ca institutori pe Zaharia Antinescu, apoi pe Basil Drăgoșescu, căruia îi va păstra o caldă amintire. Între 1867-1868 frecventează gimnaziul la Sf. Petru și Pavel din Ploiești.

Între 1868 și 1870 fascinat de timpuriu de teatru, se înscrie la cursul de mimică ținut la Conservatorul bucureștean de unchiul său Costachi Caragiali, actor și autor dramatic cunoscut în epocă. În toamna anului 1868 îl cunoaște pe M. Eminescu, pe atunci sufleur în trupa lui Mihail Pascaly. În 1871 la 18 ani este copist la Tribunalul Prahova,

după dorința bătrânului său tată, însă după moartea tatălui, Ion Luca părăsește această funcție și devine sufleur și copist, în trupa celui alt unchi (Iorgu Caragiali), și mai târziu sufleur, la Iași, în trupa lui Mihail Pascaly.

Începe cariera de gazetar în revista „*Ghimpele*” în 1873, apoi redactor al „*Claponului*” în 1876 unde editează ziarul „*Națiunea română*”. Urmează colaborarea cu „*Timpul*”, avându-i colegi pe Eminescu și Slavici.

La 12 noiembrie 1879 citește la Iași, la a XV-a aniversare a „*Junimii*”, comedia *O noapte furtunoasă*. În 1880 *Conul Leonida față cu reacțiunea* este citită în cercul „*Junimii*” acasă la Maiorescu. Un an mai târziu retras de la „*Timpul*”, va fi numit prin decret regal, revizor școlar pentru județele Neamț și Suceava.

Pe 13 noiembrie 1884, întâiul spectacol cu *O scrisoare pierdută*. Succesul depășește orice așteptări. Un an mai târziu are loc premiera piesei *D-ale carnavalului*, care a fost fluierată. În septembrie, Maiorescu publică în „*Convorbiri literare*” *Comediile d-lui Caragiale*. În 1893 scoate, împreună cu C. Baclabasa, prima serie a „*Moftului român*”. În 1894 editează, împreună cu I. Slavici și G. Coșbuc, revista „*Vatra*”. În 1899 este registrator clasa I la Regia Monopolurilor Statului. Mai târziu Delavrancea, devenit primar al capitalei îl numește în postul onorific de membru în comitetul Teatrului Național și începe colaborarea la „*Universul*”, cu foiletoane ce vor forma volumul *Momente*.

În 1905 după peregrinări, împreună cu familia, prin Italia, Franța și Germania, se stabilește, toamna, la Berlin. Intenționează să reia personajele din *O noapte furtunoasă*, și *O scrisoare pierdută* într-o nouă comedie, *Titrica, Sotirescu & Co* dar piesa nu depășește stadiul de schiță.

În 1911 din februarie până în mai colaborează la „*Românul*” din Arad. În 28-30 august se află la Blaj, unde participă la serbările prilejuite de semicentenarul Astei. Cu această ocazie asistă la zborul demonstrativ al lui Aurel Vlaicu, efectuat cu avionul construit de el.

În 1912 refuză propunerea avansată de Emil Gârleanu, în numele Societății Scriitorilor Români, de a fi sărbătorit cu prilejul aniversării a 60 de ani. Moare subit în zorii zilei de 22 iunie 1912. În toamna aceluiași an trupul său a fost deshumat din cimitirul berlinez și adus în țară, unde a fost reînhumat la cimitirul Belu din București, alături de M. Eminescu și G. Coșbuc.

CUPRINS

BARBU ȘT. DELAVRANCEA	3
Bunicul	3
Bunica	6
Neghiniță	9
Domnul Vucea	18
Hagi-Tudose	33
Palatul de cleștar	47
COSTACHE NEGRUZZI	53
Sobiețki și românii	53
Alexandru Lăpușneanul	58
Aprodul Purice	75
EMIL GÂRLEANU	89
Frunza	89
Gândăcelul	91
Căprioara	92
Mărinimie	93
Cea dintâi durere	94
IOAN SLAVICI	98
Popa Tanda	98
Budulea Taichii	114
I.L. CARAGIALE	155
În vreme de război	155
BIOGRAFIE	170
Barbu Șt. Delavrancea	170
Costache Negruzzi	171
Emil Gârleanu	172
Ioan Slavici	173
I.L. Caragiale	174